

## АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

**Постановка проблеми.** Стрімкий науково-технічний прогрес в усіх сферах суспільного життя ХХІ століття, досягнення вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки і практики реалізуються в принципово нових соціально-політичних і економічних умовах України як суверенної держави. У своєму розвитку держава орієнтується на формування професійно-освіченого, соціального, морально-стійкого громадянина – особи з демократичними поглядами і переконаннями, соціально виправданими справами і вчинками.

На сучасному етапі розвитку держави основним завданням професійної освіти є якісна підготовка інженера-педагога, яке об'єднує в собі його професійні і людські якості. У свою чергу зростає необхідність у формуванні ціннісних орієнтацій у студентів, покладених в основу і впливаючих на якість їх гуманітарної і професійної підготовки.

Особливої уваги заслуговує формування свідомого, професійно-підготовленого з демократичними поглядами громадянина, тобто особи, схильної до позитивної соціально-виправданої діяльності, яка починається в період навчання в школі.

Безперервна освіта трактується як «...соціально-педагогічна категорія, яка виражає ідею поступового розвитку потреб людини, як природно історичного та конкретного соціально-педагогічного процесу» [1, с. 35]. Зокрема ідея безперервної освіти виражає вимогу інтеграції загальної та професійної освіти, забезпечення наступності всіх компонентів навчального процесу.

На даний час в освітньо-виховному процесі пріоритетними стають питання моральності, духовності суспільства, гуманістичні цінності «людський вимір». Саме гуманізм є втіленням самосвідомості й духовності, котрі затверджуються у формі моральності й етики. На такій основі й сформована концепція розвитку української системи освіти [2, с. 7-20].

Залучення студентів до гуманізації, духовності, компетентності через освітній процес, вимагає єдності навчання і виховання, формування в них демократичних поглядів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Аналіз стану дослідження питань гуманістичного виховання в професійній підготовці, свідчить про постійну увагу вчених різних галузей знань, із питань моралі та моральності, гуманізації на методологічному (Платон, Сократ, Кант), теоретичному (Т. Бужіна, З. Васильєва, Р. Атманов, О. Столяренко) і практичному (Н. Волошина, О. Слоньовська, Р. Мовчан, Ю. Солод, Р. Клочек) рівнях.

Формування моральної свідомості та почуттів стало об'єктом вивчення психологів (І. Бех, М. Бондаревська, Р. Костюк, Л. Долінська). Проблема духовного розвитку особистості набула відображення в низці наукових праць (А. Алексеєнко, С. Грінькова, І. Зязюн, Н. Корякіна, Л. Сувора, Т. Тхоржевська, А. Ткаченко та інші). Аналіз їх праць засвідчує, що, незважаючи на зазначений інтерес науковців різних галузей знань до питань духовності й духовної культури, педагогічні напрацювання з проблеми духовного розвитку особистості інженерів-педагогів розроблені недостатньою мірою.

**Постановка завдання.** Мета статті:

- показати актуальність проблеми гуманітаризації професійної підготовки сучасного інженера-педагога;
- розкрити суть і зміст гуманітарної складової технічної підготовки інженера-педагога;
- визначити оптимальні шляхи, форми і способи практичного вирішення проблеми гуманітаризації спеціальної підготовки студентів.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасне суспільство прагне забезпечити кожній людині (дитині, підліткові, дорослій людині) різнобічний і гармонійний розвиток.

Стосовно сучасного випускника інженерно-педагогічних навчальних закладів – це різнобічний і гармонійний розвиток, який забезпечує високу професійну підготовленість і компетентність, соціально-політичну, правову й економічну грамотність, духовне багатство, етичну чистоту, естетичну привабливість. Сьогодні все більш актуальними проблемами в професійній діяльності стають: уміння передбачати не стільки технічні й технологічні, скільки соціально-політичні, психолого-педагогічні наслідки, схвалюваних рішень і дій, уміти погоджено і продуктивно працювати, як з усім виробничим колективом, так і з кожною окремою особою, грамотно оцінювати суспільні явища з позиції інших людей, різних культур, національностей, з іншими соціально-політичними поглядами.

Проте, як показує аналіз сучасної практики багатьох фахівців, зокрема й випускників інженерно-педагогічних ВНЗ, ще багато хто з них не повною мірою усвідомлює значення гуманітарної, психолого-педагогічної складової в своїй діяльності. Не завжди дають об'єктивну оцінку подіям, що відбуваються, в країні, своєму регіоні, виробничому колективі. Так, деякі їх дії спрямовані на подолання конфліктів у колективах, окремі спроби вирішення технічних проблем з урахуванням їх соціальних наслідків та носять ситуативний, примітивний, тимчасовий, а деколи і помилковий характер. Прикладів такого вирішення виникаючих проблем у нашому повсякденному житті достатньо. У практиці сучасного виробництва деякі технічні працівники, інженера нижчого, середнього, і, нерідко, високого рівня не завжди розуміють значення, суті, змісту і впливу людського та соціального чинника.

Таким чином, з одного боку, демократизація всіх сторін життя сучасного українського суспільства, звільнення людини від тоталітарного тиску надали йому можливості більш повної реалізації своїх духовних, професійних і моральних сил і здібностей. Характеризуючи сучасного працівника, ми бачимо його збільшену політичну, соціальну, психологічну, економічну і виробничу активність. В умовах значного посилення ролі людського, гуманістичного чинника в житті суспільства, зростають вимоги до керівника будь-якого рангу. Від нього вимагають уміння працювати з людьми, враховувати політичну і соціальну активність, розуміти діалектику і логіку єдності, взаємодії і взаємовпливу економіки, техніки і технології з психологією людей, їх професійним навчанням, вихованням і розвитком. Тому сучасному інженеру-педагогу необхідні глибокі, різнобічні і міцні знання, уміння і навички з історії і культури України, політології, економіки, соціології, філософії. Необхідність постійного спілкування з людьми, взаємодія з ними у вирішенні повсякденних завдань, нарешті, питання управління, координації, контролю і співпраці припускають володіння знаннями психології, педагогіки, менеджменту.

З іншого боку, сучасному інженеру-педагогу якраз часто і не дістає в рішенні названих завдань гуманітарної, правової, психолого-педагогічної підготовленості. Це, у свою чергу, в негативному плані позначається на якості практично всіх складових виробничих стосунків. Більш того, окремі працівники технічного, господарського напрямку міркують приблизно так: моя справа – виробничий процес, якість і кількість продукції, що випускається, її збут, а психологія людей, їх навчання і виховання, їх погляди, переконання, етична позиція «мене це не стосується. Цим нехай займаються інші – профспілки, партії, різні суспільства, союзи, засоби масової інформації, сім'я».

Педагогічні цілі визначаються системою засобів для передачі соціального та професійного досвіду студентам. Психологічні цілі включають дотримання умов розвитку розумових здібностей індивідуальних характеристик та формування творчо-мислячого фахівця [3].

Доводиться констатувати і такий факт, що випускники інженерно-педагогічних ВНЗ, недостатньо підготовлені в політичному, соціальному, правовому відношенні, володіють неглибокими знаннями і навичками з психології і педагогіки та іншими гуманітарними дисциплінами.

На етапі переходу економіки, культури, зростання ролі інформаційних технологій, професійна підготовка інженерів-педагогів знаходить все більш технократичний характер. Частіше в його практичній діяльності стають невикористаними поняття про борг, честь, гуманізм, порядність, доброзичливість, безкорисливість, сумлінність. Навпаки, актуальними стають прагматизм, користолюбство, досягнення мети будь-якими засобами. Багатьма молодими людьми більш за все цінуються діловитість, винахідливість. Верх над людськими цінностями нерідко бере неосвіченість. Ще Гете свого часу попереджав: «Немає нічого страшнішого, ніж неосвіченість».

Гуманізація навчального процесу передбачає формування людини з новим способом мислення, високим рівнем самосвідомості, котра усвідомлює себе особистістю з притаманними лише їй здібностями і водночас глибоко розуміє свою приналежність до суспільства людей, людиною та суспільством, це передбачає також високу здатність до усвідомлення – об'єктивної картини навколишньої дійсності, самоаналізу, критичного мислення, повагу до альтернативності в судженнях інших людей [4].

Кажучи про проблеми гуманітаризації професійної підготовки сучасного інженера-педагога, слід урахувати негативний вплив деяких засобів масової інформації в навчально-виховній роботі зі студентами. В окремих телепередачах, кінофільмах, бульварних виданнях культивується насильство в усіх його видах і формах, садизм, жорстокість, розбещеність, всездозволеність, цинізм і інші антиподи загальнолюдських цінностей. Та й сучасна сім'я, що сама перебуває в кризі з тих або інших причин, повною мірою не забезпечує якісну підготовку підростаючого покоління до дорослого життя. Сьогодні досить значну кількість підлітків відносять до групи «ризик», вони схильні як до девіантної, так і делінквентної поведінки.

Демократизація всіх сфер суспільного життя значною мірою підвищила роль людського чинника у вирішенні завдань, що стоять перед сучасним українським суспільством. Це у свою чергу пред'явило вищі вимоги до управлінських і інженерно-педагогічних кадрів для більш кваліфікованого його обліку в соціально-економічній і виробничій сферах. Проте, як показує життя, нинішній рівень, зміст і якість професійної підготовки сучасного інженера з урахуванням збільшеною в даний час його гуманітарною складовою ще не повною мірою відповідає духу часу і потребує його подальшого розвитку і вдосконалення.

У зв'язку з цим, перед сучасним інженерно-педагогічним ВНЗ постає у всій своїй актуальності і гостроті державної значущості науково-практична проблема – за рахунок чого, кому і якими засобами, не знижуючи, зрозуміло, якості технічної і спеціальної підготовки студентів, підвищити їх гуманітарний рівень, соціально-політичну, світоглядну і психолого-педагогічну культуру.

Про шляхи, форми і засоби вирішення цієї проблеми автори цієї статті посилаються на досвід, який був отриманий у Кримському інженерно-педагогічному університеті (КІПУ).

1. Як і в деяких ВНЗ нашої країни, студенти фактично навчаються за двома спеціальностями: а) інженера з технічних спеціальностей; б) викладача спеціальних дисциплін. Такий підхід, по-перше, дає можливість студентові швидше знайти роботу за однією з двох спеціальностей; по-друге, ВНЗ стає привабливішим для абітурієнтів; по-третє, студент, що отримав диплом інженера-педагога, отримує солідну гуманітарну, психолого-педагогічну підготовку; по-четверте, студент, що вирішив спробувати себе на педагогічному терені, вдосконалює свою освіту, використовуючи педагогічні прийоми, це дозволяє якісно викладати спеціальні технічні дисципліни в середніх професійно-технічних закладах освіти.

2. У навчальних планах і освітньо-професійних програмах для підготовки інженера-педагога на гуманітарні дисципліни відводиться близько 20% від загального об'єму навчального часу. Разом із традиційними гуманітарними дисциплінами, що вивчаються практично в кожному технічному ВНЗ, студенти технічних спеціальностей в інженерно-педагогічному ВНЗ вивчають додатковий цикл психолого-педагогічних дисциплін: загальну психологію, загальну педагогіку, психологію діяльності, професійну педагогіку, методику

викладання спеціальних (технічних) дисциплін, навчальний менеджмент тощо. Студенти пишуть і захищають курсову роботу з психолого-педагогічних дисциплін.

3. Позитивному вирішенню цієї проблеми багато в чому сприяє виробнича та педагогічна практика. У цій практиці разом із викладачами від технічної кафедри беруть обов'язкову участь і викладачі від кафедри педагогіки, професійної педагогіки і психології. Студенти-практиканти старших курсів під методичним керівництвом цих педагогів формують практичні уміння і навички виховної, організаторської роботи, проводять різні виховні заходи, вивчають індивідуальну і групову психологію учнів на основі сучасних методик. Як перед початком практики, так і після її завершення проводяться підсумкові конференції, спільні засідання кафедр наочно-методичних комісій, на яких обговорюються, конкретизуються різні аспекти досягнення єдності і узгодженості в практичній роботі педагогів названих вище кафедр з оптимізації шляхів, способів і засобів професійної, технічної і гуманітарної підготовки студентів.

4. Такий підхід у вирішенні даної проблеми вимагає вдосконалення навчальних планів і освітньо-професійних програм з кожної інженерної спеціальності, оптимізації змісту і методики викладання спеціальних дисциплін.

У практику навчально-методичної роботи викладачів цих кафедр все активніше впроваджуються проблемні лекції, лекції-діалоги, ділові ігри, семінари-дискусії, вирішення практичних, професійних завдань, проведення лабораторно-практичних занять безпосередньо на підприємствах. Однією з головних дидактичних цілей на цих заняттях завданням добитися глибокого розуміння і осмислення кожним студентом тісного, нерозривного зв'язку і взаємовпливу людського, гуманітарного чинника і чинника технічного. Багато наших педагогів з інженерних спеціальностей на заняттях говорять студентам, приблизно так: «Красиво, міцно і добротно зроблені деталі, механізм, виріб подобаються людині-споживачеві, служать йому довго, приносять духовну і естетичну насолоду, користь, виховують його. А добротну, красиву продукцію можуть конструювати і виготовляти високоосвічені і професійно підготовлені фахівці, що люблять свою Батьківщину – Україну, люди з чистою совістю, здатні жити і творити по законах краси».

Сьогодні не достатньо добре знати свій навчальний предмет і уміло його викладати. Необхідно вміти вміло пов'язувати технічні проблеми з проблемами соціальними, економічними, етичними, психологічними. Це дає можливість студенту інженерно-педагогічного ВНЗ розглядати й усвідомлювати зміст спеціальних дисциплін більш глибоко і всебічно, в нерозривній єдності з актуальними життєвими потребами людей.

5. Ця проблема вимагає і від кафедр гуманітарного напрямку коректування у викладанні суспільних дисциплін. Будь-яке заняття з цих дисциплін повинне проводитися не абстрактно, а з урахуванням особливостей професійної підготовки студентів [6, с. 62-66].

Досягненню тісної єдності й узгодженості в науковій і навчально-виховній роботі гуманітарних і технічних кафедр багато в чому сприяє обговоренню даної теми на засіданнях вчених радах ВНЗ, факультетів, кафедр, науково-практичних конференціях, в ході постійного зацікавленого професійного спілкування професорсько-викладацького складу.

6. Студентська аудиторія – це, перш за все, молодіжна аудиторія. Враховуючи дану обставину, керівництво університету, деканати, кафедри, викладачі, куратори студентських груп, студентське самоврядування прагне будувати всю систему виховної роботи, організацію досугу, розглядаючи їх як важливий складник всього педагогічного процесу, формування сучасного фахівця. Професорсько-викладацький склад націлений на досягнення єдності навчання, виховання і розвитку в процесі викладання як при групових, так і при індивідуальних формах навчання. Продумані, змістовні, вагомі, цілеспрямовані, наведення прикладів, фактів із життя країни, регіону, ВНЗ, навчальної групи завжди знаходять відгук і розуміння в серцях юнацтва, сприяє формуванню і розвитку міцних переконань, поглядів, спонукають до глибшого і всебічного осмислення професії, якою студент оволодіває, доброго навчання, самовиховання, пошуку сенсу свого життя.

Найважливішим об'єктом гуманістичної стратегії є людина, тому доцільно розробляти передумови для затвердження нового її типу. У зв'язку з цим необхідним пошуком ціннісних і смисложиттєвих установ, принципів поведінки, визначення перспектив розвитку, які набувають сьогодні цілком іншого виміру, вирішуючи в кінцевому результаті проблему збереження особистості в сучасному світі. Думається, що величезну роль у вирішенні цієї задачі може зіграти залучення людини до духовних джерел. Бо міра оволодіння культурними цінностями завжди була показником освіченості й інтелігентності [5, с. 24].

Виховна діяльність інженерів-педагогів у ході практичних занять доповнюється чітко спланованою організацією культурного дозвілля студентів. Так, щочетверга у ВНЗ КПУ на факультетах, кафедрах проводяться різноманітні за формою і змістом культурно-масові і виховні заходи, що мають своєю основною метою розширення загального і професійного світогляду, виховання цивільних і естетичних якостей, патріотизму, об'єднання студентських колективів. Особлива увага приділяється тому, щоб в організації і проведенні масових і групових заходів брало участь якомога більша кількість студентів із різних факультетів і спеціальностей. Спілкуючись і змагавшись один з одним, молоді люди збагачують свій духовний і професійний світогляд, розвивають і збагачують уявлення про вибрану професію, вчать толерантності, взаємодії, роботі з людьми.

7. Вирішуючи в практичному плані дану проблему, необхідно розумно підходити до застосування певних шляхів, форм і методів, щоб не вдатися до іншої крайності. Щоб гуманітаризація інженерно-педагогічної освіти не привела до зниження якості технічної підготовки студентів. Тут необхідний розумний баланс зусиль, що додаються.

8. Первинна увага звертається на підвищення гуманітарної, психолого-педагогічної підготовки самих викладачів інженерно-технічних дисциплін як центральної фігури педагогічного процесу інженерно-педагогічного ВНЗ. Цього можна досягти, на нашу думку, йдучи такими шляхами:

- збільшенням кількості навчального часу на соціально-економічні і психолого-педагогічної дисципліни для вивчення студентами в інженерно-педагогічному ВНЗ (у тому числі і за вибором студентів);
- збільшення терміну навчання магістрантів у інженерно-педагогічному ВНЗ до 2 років;
- значнішою психолого-педагогічною і методичною підготовкою аспірантів;
- створення вже сьогодні в інженерно-педагогічному ВНЗ факультетів підвищення психолого-педагогічної і методичної кваліфікації викладачів;
- активнішою увагою і участю засобів масової інформації, особливо телебачення, в обговоренні актуальних проблем вищої, зокрема вищої технічної школи.

9. Успішному розв'язанню даної проблеми сприятиме сама особистість інженера-педагога, що володіє такими якостями і властивостями: наукова і професійна ерудиція, висока загальна, технічна і педагогічна культура і майстерність, бездоганна етична чистота, естетична виразність, гуманізм, доступність, дисциплінованість, працьовитість, організованість, тверда воля і характер, креативність, високорозвинена культура мови тощо. Одним словом, бути таким педагогом, якого студенти братимуть для себе як зразок для наслідування, самовиховання і саморозвитку [7, с. 217-224].

Слово «гуманістичний» означає «спрямований на людину» як ціль педагогічної діяльності, тобто цінності заради іншого реалізуються в педагогічній діяльності [8, с. 296].

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Професійна освіта є основним соціальним інститутом, який передає наступним поколінням культурний досвід людства, тому дослідження підготовки інженерів-педагогів для роботи у професійно-технічних навчальних закладах та проблема духовного розвитку особистості є пріоритетним напрямом професійної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, реалізація наведених вище роздумів і пропозицій до певної міри сприятиме, на думку авторів, процесу посилення гуманітаризації професійної підготовки сучасного інженера-педагога, що, у свою чергу, позитивно вплине на всю його діяльність.

Таким чином, головним завданням гуманітаризації, на наш погляд, є міждисциплінарна інтеграція психології, педагогіки з іншими науками та орієнтація на самоцінність людської особистості.

### Список використаних джерел

1. Белаєва А. П. Інтеграційно-модульна педагогічна система професійної освіти / А. П. Белаєва. – Спб. : ПІТО РАО, 1997. – 226 с.
2. Коваленко О. Е. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельніченко // Проблеми інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х. 2005. – Вип. 1. – С. 7–20.
3. Вознюк О. М. Формування системи гуманітарних інтегрованих знань студентів технічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. пед. наук: спец. 13.00.04 / Оксана Миколаївна Вознюк; Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбінського. – Вінниця, 2004. – 21 с.
4. Володарська-Золя Л. До питання про гуманізацію інженерної освіти / Л. Володарська-Золя // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 3. – С. 121–129.
5. Черникова В. Е. Гуманітарна стратегія – об'єктивно потрібність сучасної епохи // В. Е. Черникова // Інженерна освіта на межі століть : традиції, проблеми, перспективи. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 24–25.
6. Козловські І. М. Інтеграція знань як засіб гуманітаризації навчання у процесі підготовки фахівців технічного профілю / І. М. Козловські, О. М. Вознюк // Науковій вісник Південноукраїнського державного ун-ту ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. пр. – 2002. – Вип. 10. – 4.2. – С. 62–66.
7. Горбатюк Р. М. Стан готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності / Р. М. Горбатюк // Зб. наук. праць Херсонського держ. ун-ту. Сер. : Педагогічні науки. – Херсон, 2009. – Вища шк. 49. – С. 217–224.
8. Льовчук А. О. Формування ціннісних основ гуманістичної позиції майбутніх педагогів / А. О. Льовчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К. ; Житомир: Волинь, 2003. – Кн. 2. – 368 с.

#### ***Адабашев Б. В., Мороз І. І.***

*Актуальні проблеми гуманітаризації професійної підготовки сучасного інженера-педагога*

Здійснено аналіз літератури з проблем гуманітаризації професійної підготовки сучасного інженера-педагога. Як один із варіантів обґрунтовано доцільність підготовки інженерів-педагогів у технічних університетах на прикладі РВНЗ «Кримського інженерно-педагогічного університету». Запропоновано методичні рекомендації викладачам ВНЗ із підготовки інженерів-педагогів з урахуванням посилення їх гуманітарної складової.

**Ключові слова:** гуманітаризація професійної підготовки, патріотизм, психолого-педагогічна підготовка, виховання і формування особи, гуманістичні цінності.

#### ***Адабашев Б. В., Мороз І. І.***

*Актуальные проблемы гуманитаризации профессиональной подготовки современного инженера-педагога*

Осуществлен анализ литературы по проблемам гуманитаризации профессиональной подготовки современного инженера-педагога. В качестве одного из вариантов обоснована целесообразность подготовки инженеров-педагогов в технических университетах на примере РВУЗ «Крымского инженерно-педагогического университета». Предложены

методические рекомендации преподавателям вузов по подготовке инженеров-педагогов с учетом усиления их гуманитарной составляющей.

**Ключевые слова:** гуманитаризация профессиональной подготовки, патриотизм, психолого-педагогическая подготовка, воспитание и формирование личности, гуманистические ценности.

***V. Adabashev, I. Moroz***

*Topical Problems of Humanitarization of Modern Teacher-Engineers Professional Preparation*

This paper deals with the analysis of the literature on the humanization problems of the modern teacher-engineers. As one of the alternative for the expediency of the training of engineers and educators at technical universities the author shows the sample of "Crimean Engineering and Pedagogical University." The article proposed guidelines for teachers of universities for training engineers and educators to enhance their view of the humanitarian component.

**Key words:** humanitarization of professional preparation, patriotism, and psycho-pedagogical training, education and the formation of personality, humanistic values.

*Стаття надійшла до редакції 12.04.2012 р.*